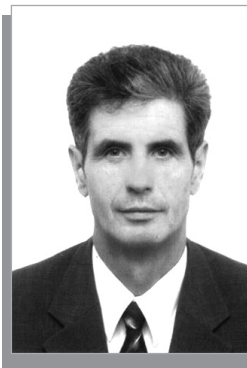


## • ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА •

---

### **В. НАСТЮК**

завідувач кафедри адміністративного  
права та адміністративної діяльності  
Національного юридичного університету  
імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних  
наук, професор, член-кореспондент НАПрН  
України



### **В. БЕЛЕВЦЕВА**

старший науковий співробітник Лабораторії  
дослідження проблем запобігання та протидії  
корупції НДІ вивчення проблем злочинності  
ім. академіка В. В. Сташиса НАПрН  
України, доктор юридичних наук, старший  
науковий співробітник



УДК 342.951

## **Політико-правові проблеми протидії корупційним явищам в Україні**

У статті автори розглядають як негативні, так і позитивні результати та наслідки корупції. У роботі подаються, поряд із політичними та правовими проблемами у сфері протидії корупції, й основні напрями їх подолання.

**Ключові слова:** корупція, корупційні явища, корупційні правопорушення, протиправні діяння корупційного спрямування, національна безпека.

Корупція є постійним супутником державних інститутів влади. Як соціально негативне явище в суспільстві корупція існувала завжди, як тільки сформувався управлінський апарат, і була властива всім державам у будь-які

періоди їх розвитку. Поняття феномену «корупція» виходить далеко за межі категорії «хабарництво». Під корупцією слід розуміти використання державними, муніципальними та іншими посадовими особами органів державної вла-

ди, або посадовими особами комерційних чи інших організацій (установ) свого статусу для незаконного отримання будь-яких переваг (майна, прав на нього, послуг або пільг, у тому числі немайнового характеру), або надання таких переваг.

Досліджуючи історико-правовий аспект появи корупційних загроз, слід зазначити, що паралельно з розвитком державного апарату і збільшенням чисельності чиновників відбувалися становлення й розвиток законодавства у сфері протидії корупції. Уперше обіцянка, як корупційне правопорушення, тобто хабар, згадується у Псковській судній грамоті 1467 р., але жодного покарання за це правопорушення не передбачалося, і лише в Судебнику 1550 р. такі санкції були встановлені. Соборний уклад 1649 р. значно розширив коло корупційних правопорушень і суб'єктів корупції, а в період правління Петра I законодавство, окрім посадових осіб, до суб'єктів корупції стало відносити посередників, посібників, підбурювачів та ін. [1, с. 25; 2, с. 15]. У XIX ст. суб'єктами корупційних правопорушень були лише посадові особи, а коло цих правопорушень зводилося до перевищення та бездіяльності влади, привласнень і розтрат, неправосуддя, хабарництва і лихварства, а також невиконання або неоголошення різних указів. Ефективність усіх вживаних заходів, спрямованих на попередження й припинення корупційних проявів, обумовлюється правильною і такою, що відповідає дійсним потребам держави, організацією та забезпеченням її управлінського апарату.

Корупція – не лише історично вкорінене явище, на цей час вона характерна для більшості країн світу, незалежно від їх розвитку і соціального ладу, але низка держав успішно запроваджує заходи щодо протидії цьому негативному явищу, їх приклад дуже важливий для України.

Наприклад, закони та ініціативи, застосовані для боротьби з корупцією в Мексиці, принесли вражаючі плоди. У 2000 р. заходи впливу були застосовані до 5 тис. державних службовців. У 2002 р. були розкриті порушення більше як 4 тис. державних службовців, і було накладено 849 грошових стягнень або штрафів на загальну суму 200 млн песо, або 2 млн дол. США. Порушено 118 кримінальних справ, сукупний термін тюремного ув'язнення за якими склав 71 рік. Заходи покарання застосовувалися до окремих державних службовців, нотаріусів, а також державних органів, державних і напівдержавних підприємств і підрядчиків. Це ілюструє те, що боротьба з корупцією – справа зовсім не безнадійна, коли заходи приймаються системно [6, с. 202].

Далі слід зазначити, що дослідженням проблемних питань різних аспектів корупційних явищ, а також категоріально-понятійному апарату в різні часи займалися багато відомих вітчизняних та закордонних вчених, зокрема Ю. Баулін, В. Борисов, В. Гарашук, В. Голіна, Н. Кузнецова, О. Лемешко, В. Лукомський, В. Лунєєв, М. Мельник, А. Мізерій, А. Мухатаєв, Є. Невмержицький, М. Хавронюк, І. Чубенко та ін.

Незважаючи на очевидну актуальність цієї проблематики, і в теорії, і на практиці залишається велика кількість

невирішених питань, починаючи з того, які існують новітні види корупційних проявів, що за негативні наслідки несе корупція, і закінчуючи розробкою ефективних заходів протидії корупційним явищам з урахуванням сучасних умов функціонування нашої держави.

У цій статті автори ставлять за мету розглянути позитивні наслідки корупції, політико-правові підстави існування корупції в Україні та проблеми протидії цьому негативному явищу.

Отже, слід вказати на те, що прибічники функціонального та інституційного підходів до дослідження корупції (М. Вебер, Я. Таковський, Л. Тімофєєв та ін.) відзначають певну позитивну роль корупції, особливо в суспільствах, що розвиваються. Вони вбачають у ній спосіб усунення або зниження різних бюрократичних перешкод на шляху економічного і політичного розвитку [узаг. за: 1; 5]. У свою чергу, крім вчених, і практичні фахівці, наприклад економісти, теж міркують про корисність корупції. Так, Й. Лівшиць стверджує, що в перехідний період корупція відіграла роль мастила, що полегшило важкий перехід від адміністративно-командної системи до нового економічного устрою, і що за допомогою корупції збереглася «рівновага в економіці» [4, с. 45].

Корупція сприяє розвитку в її «співучасників» відчуття задоволення в житті. Вона хоч би так, викривлено, але дозволяє отримати визнання здібностей і талантів. Корупція, таким чином, послабляє незадоволеність станом справ у суспільстві. Треба погодитись, що корупція сприяє активізації частини членів суспільства, виводить їх із стану апатії та пасивності.

Отже, можна говорити про те, що корупція є чинником удосконалення всієї системи суспільних відносин і регулюючого їх законодавства. Ігнорувати ці та інші прямо або умовно позитивні результати і наслідки корупції було б неправильно.

Для того, щоб питання про результати і наслідки корупції було зрозумілішим, потрібно виділити економічні, політичні й соціальні наслідки корупції.

До економічних наслідків корупції належать:

- порушення конкурентних механізмів ринку і, як наслідок, зниження ефективності ринку і дискредитація ідей ринкової економіки;
- розширення сектору тіньової економіки, що, зокрема, приводить до зменшення податкових надходжень до бюджету;
- неефективне використання бюджетних коштів при розподілі державних замовлень і кредитів;
- підвищення цін за рахунок корупційних «накладних» витрат тощо.

Серед політичних наслідків корупції слід вказати такі:

- зменшення довіри населення до влади, зростання її відчуження від суспільства;
- загроза розкладання демократичних інститутів унаслідок того, що громадяни розчаровуються в цінностях демократії;
- падіння престижу країни і загроза її економічній і політичній ізоляції та ін.

Нарешті, соціальні наслідки корупції полягають у:

- дискредитації права як основного інструменту регулювання життя держави і суспільства;

– закріпленні та збільшенні майнової нерівності, оскільки корупція призводить до несправедливого перерозподілу коштів на користь вузьких олігархічних груп;

– зміцненні організованої злочинності унаслідок зрощення її з корумпованим державним апаратом, у тому числі з правоохоронними органами тощо.

У результаті вищенаведеного збільшується соціальна напруженість у суспільстві, що відбивається на економіці й загрожує політичній стабільності в державі.

Далі, з урахуванням наведених наслідків корупції, розглянемо стан існування корупційних проявів в Україні.

Проблеми корупції у світі й особливо у нашій країні практично спливають у щоденних усних та друкованих висловлюваннях президентів, законодавців, правоохоронців, юристів, економістів, а також громадських діячів і абсолютної більшості громадян. При цьому виголошуються і пишуться слова правильні, розумні й корисні. Тільки одних конференцій, круглих столів, семінарів та інших заходів у нашій країні за останній рік проведено більше сотні. Якби всі здобутки цих заходів втілити в життя, то корумповані чиновники втекли б зі своїх «теплих посад», а вони множаться і множаться.

Загальний підхід до боротьби з корупцією в Україні може бути зведений до такої дефініції: система кримінальної юстиції в силу кар'єрних і вибіркового чинників забезпечення кримінальних проваджень об'єктивно націлена на слабо захищені верстви населення, представники яких вчиняють прості й традиційні корупційні діяння. Хоча

корупційні правопорушення вчиняють суб'єкти з усіх верств населення (від президентів до, умовно кажучи, «бомжів»). Різниця полягає у видах корупційної діяльності. Правоохоронні органи займаються і складними справами, в тому числі й високопосадовців. Але караються, як правило, говорячи умовно, в основному «бомжі». Така статистика, що спостерігається при впровадженні у свідомість населення декларації «всі рівні перед законом і судом», багато віків майже всіх задовольняє: владу, еліту, правоохоронців, суди, тюрми, юристів (які нібито відкрили істину) і більшість населення, крім тієї частини, яка «попалась».

Корупція дає можливість абсолютній більшості людей і особливо представникам правлячої політичної та економічної еліти незалежно від правомірності або неправомірності своєї поведінки відчувати себе порядними громадянами, оскільки, як ми знаємо, злочинець не той, хто вчинив злочин, а той, хто притягнутий до кримінальної відповідальності і засуджений. Тому в сфері дії кримінальної юстиції потрапляють перш за все ті, хто вчинив кримінальне правопорушення, і хто не зміг замести свої сліди, хто неспроможний кваліфіковано само захищатися, хто не прикритий безпрецедентною депутатською посадовою і специфічною для України «ієрархічною» недоторканністю, у кого нема коштів на талановитого цинічного адвоката, хто не може внести задаток і вийти на свободу до суду для замітання слідів, хто не може сфабрикувати або добути необхідний компромат на своїх переслідувачів, хто не може просто відкупитися і т. ін.

Ці негативні тенденції значно посилюються у сфері боротьби з корупцією, особливо «елітарною». Якщо умовно корупційну діяльність розділити на дрібну (низову, повсякденну) і велику (елітарну), то елітарна корупція, яка характеризується високим соціальним становищем суб'єктів її вчинення, способами їх дій, великим матеріальним, фізичним і моральним збитком, виключною латентністю посягань, по-благливім і навіть бережливим ставленням влади до цієї групи злочинців, відомо нам тільки у вигляді теле-, відео-, журналістських розслідувань.

Корумпована високопоставлена бюрократія розумна, освічена, багата і владна. Латентність своїх дій – її головна турбота. Тому корупція стала нормою серед політичної, правлячої і економічної еліт. Це означає, що правоохоронні органи, які самі загрузли в неправомірних зловживаннях, з одного боку, слабкі, щоб боротися з інституціональною продажністю, а з другого – вони підвладні в цих справах не тільки закону. Могутній конгломерат (бюрократія – бізнес – організована злочинність), що має назву «корпоративний трикутник», живе тільки за своїми правилами і звичаями. Отже, прогноз вітчизняної антикорупційної діяльності є поки що несприятливим. Є надія на покращення справ лише при зміні (оновленні) правлячої політичної і економічної еліти. Правляча еліта повинна усвідомити, що становлення правового і дійсно демократичного порядку потрібно починати з самих себе. Тільки за такого підходу матиме певні успіхи в боротьбі з корупційною злочинністю. На жаль, наша еліта дуже швидко

сприйняла демократичні свободи заходу, але як наступ «37-го року» сприймає західний соціально-правовий контроль в Україні. Проблем на шляху вирішення антикорупційних стратегій багато. Зупинимось лише на двох: політичних і правових.

Системна корупція призводить до багатьох негативних наслідків, у підсумку всі вони мають серйозні політичні наслідки – демократія стане неефективною. Зменшується довіра до влади, падає престиж країни на міжнародній арені, викривляється реальна політична конкуренція, з'являється ностальгія за твердою рукою і думка, що ліберали принесли Україні більше ніж комуністи.

По-перше, серйозним політико-корупційним аспектом є відсутність (можливо небезкорисно) політичної волі для боротьби з корупцією. Документальних свідчень цьому досить багато – систематичні декларації влади про необхідність створення спеціального органу по боротьбі з корупцією і майже десятилітнє торпедування прийняття відповідного закону «Про національне бюро антикорупційних розслідувань».

По-друге, особливий вид корупції – корупція політична, яку можна розглядати з трьох взаємопов'язаних позицій: кримінально-правової, мотиваційної та оцінювальної. У Кримінальному кодексі України відсутня кримінальна відповідальність за політичну корупцію. Про неї можна говорити стосовно деяких корупційних діянь, спрямованих проти конституційних прав і свобод людини і громадянина, проти основ державного устрою, державної влади та власності. Мотиваційний підхід враховує наявність політичної мотивації, він набагато

ширше за кримінально-правовий, оскільки за політичними мотивами можуть бути вчинені різноманітні політичні діяння. Оцінювальний підхід передбачає надання політичного значення корупційним злочинам або самим правопорушником, який переслідується владою за зловживання, як політичну розправу над ним.

По-третє, однією з політичних причин є побоювання української влади набути оцінки «авторитарної влади» і встановити жорсткий соціально-правовий контроль над кримінальною економічною діяльністю, корупцією та організованою злочинністю. У документах Всесвітньої конференції по організованій злочинності (Неаполь, 1994 р.) справедливо зазначалось, що у країнах, в яких раніше існували тоталітарні системи, відмічається певне небажання приймати будь-які норми, які ...пов'язані з новим введенням контролю над суспільством. Тому виникає парадоксальна ситуація. Всі гілки влади вимагають боротьби з корупцією, але будь-які заходи держави, спрямовані на цю боротьбу, викликають бурю емоцій під апробованими звинуваченнями в тоталітарному підході до управління суспільством. Причому виявляється така закономірність: чим вище посада корупціонера, тим глибше він запускає руку в державну кишеню і тим надійніше він захищений від покарань.

Наприкінці минулого століття французький історик Ернест Ренан слушно зауважив: «тенденція нашої епохи воліє того, щоб замінити у всьому моральні важелі матеріальними», і це збувається. Правляча політична і економічна еліти досягли у цьому значного успіху.

Натомість правові проблеми найчастіше зводять до встановлення відповідальності за корупційні правопорушення, а також правил проходження державної служби. Нема сумніву в тому, що це важливі аспекти в боротьбі з корупцією, але в реальному житті вони виходять далеко за межі норм кримінального та адміністративного права.

Корупція «всеїдна», тому для її попередження і контролю за нею необхідний взаємопов'язаний комплекс норм цивільного, бюджетного, фінансового, банківського, податкового, митного, прикордонного, валютного, спадкового, житлового, торгового, сімейного, міграційного, санітарного, екологічного тощо права. І тільки потім права адміністративного, оперативно-розшукового, кримінального процесуального і кримінального. У цьому переліку, далеко не повному, немає ніякої гіперболізації.

Основні джерела корупції багатоманітні. Перше і найбільш безмежне джерело – це державні фінансові потоки. На пульсі цих потоків тримають руки тисячі державних службовців різних рівнів і рангів, які в умовах безпрецедентної безконтрольності використовують їх для досягнення своїх особистих, групових та корпоративних цілей. Друге джерело – кишені громадян і підприємців, у яких є правомірні й протиправні поточні потреби та інтереси, реалізація яких можлива лише через ті та інші рішення чиновників. Обидва ці джерела регулюються всіма галузями права, тому правові проблеми попередження корупції, контролю над нею і боротьби з нею не можуть бути вирішені кількома статтями в Кримінальному кодексі України і в Законі «Про держав-

ну службу». Антикорупційні заходи повинні пронизувати багато галузей права. Тільки тоді можна очікувати будь-яких системних результатів на краще.

Комплекс різноманітних правових норм повинен вирішувати такі завдання: організації, попередження і контролю у всіх сферах правового регулювання; звуження можливостей, які сприяють корупції, зниження переваг усіх учасників корупційної діяльності; збільшення вірогідностей виявлення корупційних дій і невідворотності кримінального покарання; вплив на мотивацію корупційної поведінки «тих, хто дає, і тих, хто бере»; формування суспільної думки нетерпимості до корупції у всіх її проявах.

Більшість законів та інших нормативних актів різних галузей права (адміністративного, бюджетного, банківського та інших) прямо або опосередковано допускали (і допускають) різні корупційні ризики. Тому не випадково сьогодні ставиться питання про «корупціогенність» нашого законодавства. Наразі вкрай необхідно запровадити у практику законотворчої діяльності антикорупційну експертизу.

Таким чином, виходячи із загальноєвропейських принципів формування антикорупційної системи, можна запропонувати такі шляхи розбудови підвищення її ефективності:

1. В умовах ринкової економіки, вільної торгівлі і демократії корупція низводиться до примітивних форм корупційних зловживань, які відображені в Кримінальному кодексі України. Йому, на жаль, не відомі поширені корупційні дії: корупційний лобізм, корупційний протекціонізм, таємні вне-

ски на політичні цілі, внески на вибори; корпоративне (келійне) проведення приватизації акціонування заставних аукціонів; надання податкових та митних пільг; перехід державних посадових осіб (відразу після відставки) на посади президентів банків і корпорацій; корупція за кордоном; суміщення державної служби з комерційною діяльністю тощо. Тільки шляхом контролю нових корупційних ризиків можливо розірвати криміногенні зв'язки: гроші – влада – гроші; власність – влада – власність.

2. Необхідно законодавчо вирішити питання щодо запровадження фінансового контролю за доходами і видатками посадових осіб та членів їх сімей.

3. Суспільство гостро потребує комплексних законів прямої дії боротьби з корупцією та організованою злочинністю й відмиванням доходів, отриманих незаконним шляхом. У санкціях відповідних законів необхідно суттєво розширити конфіскацію майна. Світовий досвід показує, що економічний підрив корупційної та організованої злочинної діяльності є гуманною дешевою й ефективною санкцією кримінального покарання.

4. У ситуації, яка склалася в Україні, для безкомпромісної боротьби з корупцією державних посадових осіб, особливо вищої категорії, потрібно запровадити установу (незалежну) з особливою процедурою призначення і відставки її керівника. Керівництво установою повинно бути надійно захищено протягом усього строку перебування на посаді. У ряді країн, де були введені незалежні структури – незалежний прокурор у США, незалежна комі-

сія в Сінгапурі, в Малайзії та в інших країнах, – спостерігаються реальні досягнення в боротьбі з корупцією серед вищих посадових осіб. При цьому слід мати на увазі, що створення ще однієї незалежної структури без системного вирішення питання влади і власності, політики і грошей мало що дасть.

5. Потрібно переглянути питання про представництво державних службовців в акціонерних товариствах з часткою державного капіталу.

6. Необхідно поставити під контроль перехід державних службовців на посади керівників комерційних підприємств після їх звільнення зі служби. У багатьох країнах світу посадові особи після звільнення протягом року-двох і без дозволу уряду не можуть почати займатися комерційною діяльністю, яка стосується їх роботи.

Наведені та інші заходи повинні служити одному – формуванню потужного суспільного настрою проти продажності державних посадових осіб, від якого невдовзі важко буде відмахнутися, як це робиться тепер. Суспільство повинно впливати на обраних ним політиків і взятих на службу чиновників із тим, щоб вони служили державі

та народу, а не власній кишені. Тільки при активній нетерпимості громадянського суспільства до корупції ця вікова проблема може бути зрушена з мертвої точки.

На закінчення потрібно додати, що в сучасній Україні корупція виявляється у доволі різноманітних формах. Із часом це різноманіття розширюється, з'являються нові форми, які ще не мають назви і чіткої характеристики. Вплив корупції настільки великий, що вона знижує ефективність ринкової економіки, руйнує існуючі демократичні інститути, підриває довіру людей до уряду, посилює політичну і економічну нерівність, породжує організовану злочинність, ставить під загрозу національну безпеку держави.

Корупцію, проте, можна зменшити шляхом вживання комплексних заходів щодо боротьби з нею. Звичайно ж, її не можна усунути за один день, але все-таки повинні здійснюватися певні кроки в цьому напрямі. Не можна сказати, що в Україні протидія корупції йде повним ходом, але, в усякому випадку, ця проблема виноситься на обговорення і розробляються різні стратегії, що має досить велике значення.

### Список використаних джерел

1. Вебер М. Политика как призвание и профессия / М. Вебер // Избр. произведения. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с.
2. Гаращук В. М. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні / В. М. Гаращук, А. О. Мухатаєв. – Х. : Право, 2010. – 144 с.
3. Голованова Е. И. Правовые основы борьбы с коррупцией в России в XVI–XIX вв.: Историко-правовое исследование : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / Е. И. Голованова. – М., 2002. – 20 с.
4. Лившиц И. Криминал и коррупция. Кто в этом виноват? / И. Лившиц. – М. : Нестор-история, 2010. – 567 с.
5. Тимофеев Л. М. Институциональная коррупция социалистической системы / Л. М. Тимофеев // Советское общество: возникновение, развитие, исторический финал : в 2 т. Т. 2 : Апогей и крах сталинизма / под общ. ред. Ю. Н. Афанасьева. – М. : Рос. гос. ун-т, 1997. – С. 508–544.

6. Labardini R. The Fight Against Corruption in Mexico / R. Labardini // United States-Mexico Law journal 195 (2003). – The University of New Mexico School of Law, Albuquerque, New Mexico. – 2003. – V. 11, №4. – P. 195–206.

*Стаття надійшла до редакції 08.05.2015.*

**Настюк В., Белевцева В. Политико-правовые проблемы противодействия коррупционным явлениям в Украине**

В статье авторы рассматривают отрицательные и положительные результаты и последствия коррупционных явлений. В данной работе приводятся, наряду с политическими и правовыми проблемами в области противодействия коррупции, также основные направления их преодоления.

**Ключевые слова:** коррупция, коррупционные явления, коррупционные правонарушения, противоправные действия коррупционного направления, национальная безопасность.

**Nastuk V., Belevtseva V. Political and Legal Problems of Counteraction to Corruption in Ukraine**

A corruption is permanent companion of state institutes of power. As the social negative phenomenon in society, a corruption existed always, as soon as an administrative office was formed, and was incident to all states in any periods of their development. The concept of the phenomenon a «corruption» will nurse far outside category «bribery».

It should be noted that research of problematic issues of different aspects of the corruption phenomena, and also category conceptual framework many famous domestic and foreign scientists, in particular, Ju. Baulin, V. Borisov, V. Garashchuk, V. Golina, N. Kuznetsova, O. Lemeshko, V. Lukomskiy, V. Lunev, M. Melnik, A. Mizeriy, A. Mukhataev, E. Nevmerzhiitskiy, M Khavronyuk, I. Chubenko etc. In spite of obvious actuality of this problem, and in a theory, and in practice there is plenty of open questions, beginning from that, which exist types of corruption displays, that for negative consequences a corruption carries and concluding development of effective measures of counteraction to the corruption displays taking into account the newest operating of the state conditions.

In this article authors put for a purpose to consider political and legal problems in the field of counteraction to the corruption in Ukraine and ways of their overcoming.

Serious by a politically corruption an aspect is absence (possibly of some use) of political will for a fight against a corruption. Documentary certificates to it much enough. The special type of corruption is a corruption political, which can be examined from three positions: criminal-legal, motivational and estimating. One of political reasons there is fear of Ukrainian power to purchase the estimation of «authoritarian power» and set hard social legal control above criminal economic activity, corruption and organized crime.

Legal problems more frequent all erect to establishment of responsibility for corruption offences, and also rules of passing of government service. The basic sources of corruption: state financial streams; pockets of citizens and businessmen, which have legitimate and протиправні current necessities and interests realization of which is possible only through those and other decisions of officials. Most laws and other normative acts of the different fields of law (administrative, budgetary, bank et al) straight or mediated assumed (and assume) different corruption risks. Now it is extremely necessary to inculcate anticorruption examination in practice of законотворчої activity.

Going out from European principles of forming of the anticorruption system it is possible to offer such ways of alteration from the increase of its efficiency: 1) it is necessary to obtain

the legislative decision of question in relation to introduction of financial control after profits and charges of public servants and members of their families. 2) In approvals of the proper laws it is necessary substantially to extend confiscation of property. World experience shows that economic injury of corruption and organized criminal to activity is humane cheap and effective approval of criminal punishment. 3) In situation, which was folded in Ukraine, for the uncompromising fight against the corruption of state public servants, especially higher category it is necessary to set establishment (independent) with the special procedure of setting and retirement of its leader. 4) It is necessary to revise a question about the representative office of civil servants in joint-stock companies with the stake of state capital. 5) It is necessary to put under control passing of civil servants to positions of leaders of business enterprises after their liberation from service.

**Keywords:** corruption, corruption phenomena, corruption offenses, illegal actions of the corruption direction, national security.